

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ**

У статті подана характеристика стану українських підприємств та їх конкурентоспроможність на міжнародному ринку, а також висвітлена проблема впровадження інноваційних технологій як вирішального фактора у конкурентній боротьбі.

In the article the given description of the state of the Ukrainian enterprises and their competitiveness are at the international market, and also the lighted up problem of introduction of innovative technologies as a decision factor in competitive activity.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційні технології.

Актуальність проблеми. З моменту здобуття незалежності, Україна намагається трансформувати свою економіку таким чином, щоб стати повноправним учасником дій на міжнародній арені. Але, на жаль, поки що рівень недостатній, це засвідчує і світова фінансово-економічна криза, яка показала суттєвий розрив між розвиненими країнами і нашою зокрема. Ефективне функціонування світової економіки зумовлене в першу чергу науково-технічним потенціалом, який впроваджується завдяки інноваційній діяльності суб'єктів господарювання. В Україні ж, незважаючи на потенціал та можливості, рівень запровадження інноваційних технологій є недостатнім.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, що стосуються інноваційного розвитку економіки в цілому були висвітлені у статтях Боднарчука В., Грущинської Н. М., Кучеренко Р.А., Морозова О., Шевчук В. Я. Що ж стосується інноваційного потенціалу підприємств зокрема, то праці на цю тему писали Богданюк Ю. М., Герасимчук З. В. Нечаєв О. Л. Окремо інноваційний розвиток малих підприємств висвітлено у роботах Міщенко Я. О., Пивоварова М. Г і Левченка О. М.

Метою написання даної статті є систематизація проблем, які стоять на шляху розвитку та заважають впровадженню інноваційних технологій на українських підприємствах і, окрім цього, пошук альтернативних виходів, що дало б змогу піднятися на якісно новий рівень.

Виклад основного матеріалу. В першу чергу слід зазначити, що на конкурентоспроможність країни в цілому впливає цілий ряд факторів починаючи з природнокліматичних, політичних, демографічних, економічних і закінчуючи інтелектуально-інноваційними, яким все частіше відводиться головна роль. Якщо ж звернутись до статистики, то Україна в рейтингу за індексом глобальної конкурентоспроможності (ІКГ) Світового економічного форуму (СЕФ) у 2008 році посіла 72 місце серед 134 країн. Нашими сусідами є країни, що розвиваються – Марокко та Філіппіни [4, с. 107]. А вже в 2009-2010 році Україна погіршила свій результат на 10 позицій і посіла 82 місце [2, с. 280]. Можна зробити висновок, що незважаючи на заяви про стабільний та поступовий розвиток країни, на міжнародному рівні ситуація лише погіршується.

Недарма інтелектуально-інноваційні фактори на сьогоднішній день посідають ключове місце, адже окрім того, що інновації являються головним критерієм підвищення конкурентоспроможності, це ще, мабуть, єдине невичерпне джерело розвитку різноманітних розробок і технологій. Тому українські підприємства мають широко впроваджувати нові технології, але натомість картина знову ж таки протилежна, якщо в 90-х Україна входила в 7-ку інноваційних та інтелектуальних держав, то далі бізнес став абсолютно байдужий до інновацій. Частка інноваційно активних підприємств України в 1990 році складала 36%, в 1994 — 26%, а вже у 2007 — 14,2%, 2008 — 13%. Якщо розглянути регіони, то рівень впровадження інновацій коливається від 2,4% в Рівненській області, до 18% в Харківській. Слід зауважити, що в розвинених країнах цей відсоток коливається в межах 70-80% [5, с. 39].

Якщо охарактеризувати проблеми, які стоять на шляху інноваційного розвитку українських підприємств, то можна виділити ряд основних та найбільш значущих. В першу чергу – це недостатнє фінансування. Як показує практика, левова частка фінансування впровадження інновацій відбувається за кошти самого підприємства [9, 10].

Таблиця 1

Розподіл обсягів фінансування інноваційної діяльності, %

За рахунок:	2006	2007	2008	2009
державного бюджету	1,9	1,3	2,8	0,5
місцевих бюджетів	0,2	0,1	-	0,3
власних засобів промисловості	84,6	73,7	60,1	87,7
вітчизняних інвесторів	0,4	0,2	0	1,4
іноземних інвесторів	2,9	3	0,96	2,7
інші джерела	10	21,7	35,6	7,4

Враховуючи дані таблиці можна відслідкувати негативну тенденцію, де весь фінансовий тягар

припадає на підприємство, і хоча був прийнятий закон де частка держави має бути не менша 3%, на практиці видно, що держава не зацікавлена в інноваційному розвитку та окрім цього немає чіткої стратегії щодо напрямків та пріоритетів фінансування.

Через недостатнє фінансування підприємства не мають можливості вчасно оновлювати матеріально-технічну базу, що призводить до старіння як фізичного, так і морального. Серед недоліків можна виділити розподіл наявного фінансування, де найбільша частина коштів, зазвичай, припадає на закупівлю нового устаткування, машин та основних засобів (55 — 61%), на нові розробки та дослідження витрачається набагато менше (10,6 — 15,1%). [1, с. 101].

Другою причиною можна назвати непослідовність дій державної влади, яка не лише не стимулює, але й часто заважає впроваджувати інновації. Державна підтримка є непослідовною. Щодо законодавчої бази, то закони в Україні непогані, але вони досить часто ігноруються, а впровадити певні зміни все ж потрібно. Головними законами є: Закон України “Про інвестиційну діяльність” № 40-IV від 04.07.2002, який дає визначення понять “інновація” “інноваційна діяльність”, “інноваційний продукт”, “інноваційне підприємство” та ін. Складається цей закон з 7 розділів та 27 статей. В ньому окрім визначень чітко охарактеризовано суб’єктів та об’єкти інноваційної діяльності, також вказано, що держава має створити умови, всяко підтримувати та сприяти ефективному використанню науково-технічного потенціалу, розвитку інноваційної інфраструктури. В ньому ж прописана послідовність державної реєстрації інноваційних проектів [8, с. 1]. Другий - це Закон України “Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності” № 433-IV від 16.01.2003, Він визначає правові, економічні та організаційні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні, і мета його - створення правової бази для концентрації ресурсів держави на провідних напрямках науково-технологічного оновлення виробництва та сфери послуг. Складається з 9 статей в яких описані стратегічні пріоритетні та середньострокові напрямки інноваційної діяльності, механізми їх реалізації [9, с. 1].

Окрім цього, ще одним фактором є невпорядкованість та відсутність чіткого розмежування повноважень між органами державної влади, які повторюють функції одна одної в управлінні забираючи досить багато часу та нервів, тому що процеси затягуються, через це виникають плутанина і додаткові проблеми для підприємців. [3, с. 21]

Далі можна виділити, проблему пов’язану з залученням інвесторів, особливо іноземних. Не є секретом, що іноземці не поспішають вкладати власний капітал у розвиток українських підприємств. З чим це пов’язано? В першу чергу причиною є нестабільне законодавство. Ніхто не вкладатиме власні кошти, не знаючи, які зміни відбудуться завтра, тобто рівень ризику дуже високий, особливо після скасування державних гарантій незмінності податкових пільг. Окрім цього на інвестиційну привабливість країни впливають і такі показники як низький рівень корупції, правова та юридична захищеність суб’єктів господарювання, чесна, відкрита конкуренція, зрозуміла система оподаткування, сучасна інфраструктура та ін. [4, с. 109]

Основною та однією з важливих проблем, що заважає прискорити інноваційний розвиток підприємств, знаходиться в середині самого підприємства і стосується кадрового потенціалу підприємства. Кількість працівників та спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи за останні роки значно скоротилась. Кількість працівників [спеціалістів] (тис. осіб) у 2000р. склала 188,0 [120,8], у 2004р. - 173,6 [106,6], і у 2007р. — 155,5 [96,8] відповідно.[3, с. 20]. Більш детально інформацію щодо наукових кадрів та кількості організацій подано у таблиці 2 [9].

Таблиця 2

Наукові кадри та кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки

Рік	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки*	Чисельність науковців, осіб	Чисельність докторів наук в економіці України, осіб **	Чисельність кандидатів наук в економіці України, осіб **
2007	1404	96820	12845	74191
2008	1378	94138	13423	77763
2009	1340	92403	13866	81169

* – починаючи з 2006р. не звітують організації, які виконували лише науково-технічні послуги

** – з 1998р. – станом на 1 жовтня

На рахунок 2010 року, варто зазначити, що на I півріччя чисельність працівників наукових організацій загалом склала 142482 осіб. З них – дослідників 74133 особи, техніків 16528, допоміжного персоналу 26242, докторів наук 4578, кандидатів наук 16864 особи [9]

Науково дослідний потенціал також втратив свої позиції у порівнянні з минулими роками. Суттєво знизився рівень подання різноманітних заявок на винаходи, не в останню чергу це пов’язано зі значним підвищенням ставок зборів на патентування. Тобто держава знову негативно впливає та стримує інноваційний розвиток. За кількістю виданих патентів ми суттєво відстаємо від європейських країн. Проблема також полягає і в невмотивованості та безініціативності трудового персоналу. Саме працівники та спеціалісти знають весь процес із середини, і могли б якісно на нього вплинути, але на практиці ініціатива виникає досить рідко.

Для вирішення цих проблем потрібно використовувати ряд послідовних та ефективних заходів, які будуть впроваджені і державою і підприємствами зокрема. Що стосується фінансових проблем, то джерелами фінансування можуть бути [1, с. 101]:

- державні інвестиції (надходження від приватизації державного майна);
- ресурси фінансово - кредитної сфери (банківське кредитування, засоби інвестиційних, пенсійних фондів), впровадження довгострокового кредитування, впровадження пільгового кредитування науково-інноваційної діяльності;

- розширення поставок товарів та послуг на умовах взаємовигідного лізингу
- залучення іноземного капіталу;
- використання засобів населення;
- власні засоби підприємств та організацій та ін.

В свою чергу з боку держави потрібно [6 с. 188]:

- удосконалити організаційно-правову базу, і як наслідок з'явиться довіра з боку інвесторів;
- створити стабільне макро- та мікро-економічне середовище, це прискорить залучення іноземних інвесторів;
- забезпечити максимальну відповідальність органів державного управління;
- орієнтувати діяльність міністерств й інших органів виконавчої влади на переважне надання підприємствам адміністративної підтримки;
- посилити контроль за витратами з державного та місцевих бюджетів;
- підтримувати розвиток підприємств і надавати фінансування на конкурсній основі;
- розробити дієвий механізм економічної взаємодії між державою та регіонами.

Щодо покращення роботи персоналу, то спочатку потрібно надати мотивацію працівникам, адже будь-яка робота має бути винагороджена. Адміністрація, має заохочувати та надавати можливості розвитку для власних працівників, створювати умови для того, щоб ініціатива та ідеї, які пов'язані і з інноваційними розробками і іншими аспектами виробництва, які пропонуватимуться були розглянуті та опрацьовані.

Висновок. Незважаючи на велику кількість проблем, які виникають при створенні певних інновацій, розробок та технологій, шляхи, щодо їх розв'язання існують. Але дієвими вони будуть лише у випадку співпраці держави та бізнесу на взаємовигідних умовах. Варто лише державі піти назустріч підприємствам, надати сприятливі умови для їхнього розвитку та модернізації, а з іншого боку створити відповідний контроль за дотриманням всіх норм та правил, то, на мою думку, процес значно прискориться, адже будь-яке підприємство зацікавлене у власному розвитку, скорішому і повному використанню свого інноваційного потенціалу для створення інновацій як способу перейти на якісно новий рівень. Це дасть змогу бути конкурентноспроможними на Світовому ринку і стати повноправним його учасником. В іншому випадку процеси розвитку інноваційної діяльності підприємств будуть гальмуватися, або взагалі стануть практично неможливими. Україна залишатиметься нецікавою та не вигідною для інвесторів, і в міжнародних рейтингах ми пбудемо займати далеко не найкращі позиції.

Література

1. Любімов В. Державно-регулятивні заходи створення національної інноваційної системи / В. Любімов // Економіка та держава. – 2010. – № 7. – с. 100-102
2. Матюх С.А. Інновація як фактор міжнародної конкурентноспроможності країни /С.А. Матюх // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 4, т. 1.– С. 278-281
3. Міщенко Я.О. Аналіз розвитку інноваційної діяльності малих підприємств /Я.О. Міщенко // Інвестиції: практика та досвід: ТОВ “Соло-Фінанс”. – 2010. – № 2. – С. 19-23
4. Продіус О.І. Інноваційний розвиток промисловості / О.І. Продіус // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 1, т. 1.– С. 106-110
5. Тельнов А. С. Проблеми інноваційного розвитку української економіки / А. С. Тельнов // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 3, т. 2. – С. 37 – 43/
6. Шмігельська З. К. Інноваційні ресурси економічного зростання / З. К. Шмігельська // Регіональна економіка. – 2010. – № 2. – С. 186-190
7. Закон України “Про інноваційну діяльність”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>
8. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433-15>
9. Науково-технічна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Інноваційна діяльність промислових підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua/index.php?get=211>

Надійшла 05.10.2010